

WARTOŚCI DEKLAROWANE U ŻOŁNIERZY WYJEŹDZAJĄCYCH NA MISJE WOJSKOWE

Streszczenie: Celem przeprowadzonych badań było określenie warunków szczęśliwego udanego życia, pragnienia życia na tle wartości deklarowanych przez żołnierzy oraz ich miejsca pracy. Badaniami objęto 239 żołnierzy. 115 żołnierzy pełniących służbę poza granicami państwa i 124 żołnierzy pozostających w kraju. Przeprowadzone badania nie potwierdzają istnienia znaczących różnic między badanymi grupami. Najważniejsze wartości stanowiące niejako oś, wyznaczone zostały przez wartości zdrowotne, materialne, moralne, humanistyczne i naukowe. Do najważniejszych warunków udanego szczęśliwego życia badani zaliczyli: zdrowie, udane życie rodzinne, dobre warunki materialne, wykonywanie ulubionej pracy, sukcesy w pracy. Pragnienie życia jest dużo silniejsze niż szczęście u badanych oraz uznają oni, że zasługują na dużo więcej niż otrzymali. Z uwagi na doświadczenia zdobyte przez żołnierzy wyjeżdżających na służbę poza granicę kraju, warto w kolejnych badaniach odnieść się do miejsca misji wojskowej, wykonywanych zadań i czasu, jaki upłynął od powrotu z misji do kraju. Być może te czynniki będą różnicowały żołnierzy.

Słowa kluczowe: wartości, poczucie szczęścia, warunki szczęśliwego udanego życia, misje wojskowe

WSTĘP

Każda sytuacja, bez względu na stopień trudności, zawiera zadanie, które czeka na zrealizowanie przez człowieka. Ale tylko od podmiotu zależy, czy ta stojąca przed nim możliwość wykonania zadania będzie podjęta. W ten sposób każdej sytuacji jednostka nadaje egzystencjalne subiektywne znaczenie. Życie ludzkie jest zawieszona w „prze-strzeni pomiędzy egzystencją jako otwartą potencjalnością z jednej i moralnymi zobowiązaniami, jakie obecne są w człowieku z drugiej strony. Ludzkie wybory muszą godzić oba te czynniki. Życie nigdy nie jest spełnione, ale zawsze pokazuje możliwości, które czekają na zrealizowanie¹. Człowiek uobecnia zinterioryzowane wartości poprzez podjęcie zobowiązań.

Wartości na trwałe uobecniają się w historii ludzkości poprzez towarzyszenie człowiekowi w życiu. Są one długotrwałe, ciągłe i ogólnoludzkie. Zachowują swoją sta-

* Aldona Molesztak – doktor nauk humanistycznych, Wydział Pedagogiki i Psychologii, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego

¹ Ogólne wprowadzenie do logoterapii i analizy egzystencjalnej Godela von Kirchbach, maj 2002
http://www.analiza-egzystencjalna.pl/wp-ontent/uploads/2009/01/ogolne_wprowadzenie_do_ae.pdf,
dzień korzystania 2.12.2012

łość, są niezmiennie. Wartości związane są z egzystencją człowieka, ale dla ich autentycznego zaistnienia w świadomości jednostki człowiek musi je zinterioryzować². Wartości istnieją obiektywnie niezależnie od człowieka. Każdy człowiek scala swoje życie poprzez budowanie systemu wartości, który kieruje jego życiem, by w ten sposób uwolnić się od grożącej mu alienacji. Jednostka zastanawia się nad własnym życiem i postępowaniem w otaczającym go świecie. Wyznacza sobie cel, do którego osiągnięcia zmierza. Dokonuje wyborów moralnych i podejmuje odpowiadające im akty. Jednostka wielokrotnie staje w obliczu sytuacji trudnej, w której musi podejmować decyzje ważne dla swojego człowieczeństwa.

Szczególną specyfiką charakteryzuje się praca żołnierzy podczas misji wojskowych wymagająca podejmowania trudnych decyzji. Pierwszym niebagatelnym rozstrzygnięciem dla rodziny jest zdecydowanie się żołnierza – męża, ojca na wyjazd na misję wojskową. Jest to sytuacja, w której na dwóch biegunach stają wartości, między którymi trzeba dokonać wyboru. Rozstanie z rodziną, rodzicami, żoną, dziećmi, ciszą, spokojem, a na drugim biegunie pieniądze, sprawdzenie się w pracy, awans, przygoda, poznanie innego kraju, zagrożenie życia i zdrowia. Dokonany wybór zostanie uzasadniony na tyle silnie, aby nie występowało nieprzyjemne uczucie dysonansu egzystencjalnego. Pytanie o to, co dobre a co złe, co należy wybrać, co dla mnie i mojej rodziny jest najważniejsze, narzuca się nieustannie ludziom, drażni ich psychikę niezależnie od epoki, stopnia kultury osobistej, czy przynależności do określonej grupy społecznej. Jakimi wartościami kierujemy się w życiu, aby być szczęśliwi? Jakie wartości są nam potrzebne w życiu to pytania, na które szukamy odpowiedzi.

Sytuacja żołnierzy zawodowych oraz ich rodzin stała się podstawą do sformułowania celu badań, którym było określenie warunków szczęśliwego udanego życia, pragnienia życia na tle wartości deklarowanych przez żołnierzy oraz ich miejsca pracy. Z uwagi na rozmiary artykułu skoncentruję się na następujących problemach badawczych, wynikających z tak postawionego celu: Jaka jest deklarowana hierarchia wartości u żołnierzy zawodowych? Czy, a jeśli tak, to jak wartości różnicują warunki szczęśliwego udanego życia u respondentów? Czy, a jeśli tak, to jak wartości różnicują ocenę poziomu życia, ocenę własnego szczęścia i deklarowane poczucie szczęścia u żołnierzy zawodowych z uwzględnieniem miejsca pracy (w kraju, na misji wojskowej)?

1. WARTOŚCI A FUNKCJONOWANIE CZŁOWIEKA W ŻYCIU CODZIENNYM

Człowiek funkcjonuje w życiu poprzez deklarowanie i urzeczywistnianie wartości. W każdej sytuacji społecznej kieruje on się przyjętymi wartościami. Życie podmiotu jest to więc permanentne wartościowanie otoczenia w kontekście doświadczanych sytuacji indywidualno-egzystencjalnych i społecznych. *Aktywna postawa wobec życia to rozpoznawanie, a następnie ocena i wybór dostrzeganych wartości³. Najogólniejsza definicja*

² K. Popielski, *Miejsce i znaczenie wartości w procesie bycia i stawania się człowieka*, [w:] *Człowiek – wartości – sens*, K. Popielski (red.), KUL, Lublin 1996, s. 71.

³ S. Kowalczyk, *Człowiek w poszukiwaniu wartości. Elementy aksjologii personalistycznej*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2006, s. 6.

wartości określa je jako wszystko, co człowiek ceni, co kocha, za czym tęskni, do czego dąży, a co jest zdolne zaspokajać jego potrzeby⁴. Rozróżnianie rodzajów wartości życiowych człowieka trwa niezmiennie, począwszy od Arystotelesa i Stoików poprzez poglądy św. Tomasza z Akwinu, D. Hildebrandta, M. Schelera, R. Ingardena do czasów obecnych. Począwszy od starożytności, czyli od sofistów do czasów nowożytnych posługiwano się tylko tą kategorią, uznając ją jednocześnie za najważniejszą w życiu. Poszczególne wartości systematyzują relacje człowieka z człowiekiem, człowieka ze światem oraz człowieka z Bogiem. Dzięki wartościom moralnym przejawianym w każdej chwili naszego działania stajemy się osobowością. Zdobywamy wiedzę konieczną do naszej egzystencji. Wartości wpływają na formułowane przez nas cele pośrednie i ostateczne. Określają kierunek naszego postępowania, aktywności dla ich osiągnięcia. To one nadają kształt naszym relacjom z drugim człowiekiem. Są nie tylko w „nas”, ale i „wokół nas” - w drugim człowieku. Badanie wartości to pytanie o to, co człowiek robi, dokonuje, do czego dąży, jak powinien postępować. Jest to więc pytanie o człowieka. To kompas, który wyznacza jego drogę życia.

Człowiek, jako nosiciel wartości, konstituuje się w przebiegu życia, stopniowo się krystalizując, bowiem w człowieku musi dokonać się pewien proces życiowy, aby stał się osobą. Podmiot jest niepowtarzalnym bytem indywidualnym. Dla R. Ingardena bycie „osobą” oznacza określoną dojrzałość i poziom człowieczeństwa, stopień scalenia człowieka, wykrystalizowanie się jego indywidualności. Zdaniem autora, jest nim JA, które stanowi najczystsza i najpełniejsza postać podmiotowości. JA osobowe pełni rozmaite funkcje. Stanowi bowiem centrum działania, myślenia i decyzji. Z niego płyną autentyczne decyzje, myśli i działania. Osoba zajmuje szczególną pozycję w strukturze bytowej człowieka z uwagi na to, że jest „podmiotem moralnym”. Oznacza to, że spośród wielu różnych wartości musi dokonać wyboru, podjąć decyzję, rozstrzygnąć i ponieść za to odpowiedzialność. Jako podmiot moralny, osoba musi być szczególnie uwrażliwiona na wartości, musi mieć znakomite ich rozeznanie. Osoba nie tylko zwraca się ku wartościom, ale sama stanowi wartość, bowiem cechują ją uzdolnienia i różne sposoby odczuwania wartości. Osoba w poglądach R. Ingardena stanowi szczególną wartość, która wynosi człowieka w (sensie aksjologicznym) ponad inne byty. Postępowanie moralne wywiera swoisty wpływ na sam byt osoby, wobec której pełni funkcję transformacyjną. Uszlachetnia ją i umacnia postępowanie moralnie wartościowe. Wartości pozytywne nie tylko utwierdzają ją w bycie, lecz okazują się też źródłem scalenia i jedności osoby⁵. W opinii psychologów wartości wyznaczają relacje ja – świat. System wartości jest regulatorem zachowania podmiotu. *Wartości stanowią taką klasę obiektów, które są przedmiotem najgłębszych pragnień i dążeń, i dzięki którym realizuje się ludzka egzystencja w określonym stylu funkcjonowania. (...) urzeczywistniane wartości nadają znaczenie i sens ludzkiej aktywności, ujawnianej w fizycznym, psychicznym, społecznym i duchowym wymiarze. Wartości wyznaczają nie tylko siłę i kierunek motywacji i aktywności, ale*

⁴ Z. Goliński, *Prymat wartości moralnych*, Lublin 1947, s. 9.

⁵ R. Ingarden, *Wykład z etyki*, [w:] *Rozprawy filozoficzne*, (pr. zb.), Toruń 1969, s.105.

przesądzają o przyjętej i realizowanej całościowej koncepcji własnego życia⁶. Wartości mają znaczący wpływ na kierunek procesu rozwoju i dojrzewania osobowości⁷.

Problematyka wartości, mimo bogatej literatury, do dziś nie doczekała się jednoznacznych rozstrzygnięć. Nikt jednak nie przeczy stwierdzeniu, że wartości są lub mogą być urzeczywistniane⁸. Analizy dotyczące wartości przeprowadzali autorzy na gruncie różnych dyscyplin, jednak nie zawsze te rozważania były usystematyzowane i wyczerpujące. Zastanawiano się niejednokrotnie nad rozgraniczeniem podstawowych rodzajów wartości. Wartości są filtrem informacyjnym, drogowskazem kierującym życiem człowieka⁹. Kryterium, jakie przyjmowano zazwyczaj w rozróżnianiu wartości była jakościowa determinacja. *Gdy jednak mamy wynik (uporządkowanie według pokrewieństwa jakościowego) ująć pojęciowo i powiedzieć, co pokrewne sobie jakości mają w sobie „pokrewnego”, tego, co o ich pokrewieństwie rozstrzyga, wówczas znajdujemy się w wielkim kłopotcie*¹⁰. Dotyczy to między innymi odróżnienia odpowiedzialności, sprawiedliwości. Ponadto w każdej dziedzinie spotykamy przeciwieństwa np. umiejętność przebaczenia – mściwość. Człowiek może stać się odpowiedzialny tylko wówczas, gdy spełnione będą warunki wolności, zdrowia psychicznego. Słusznie autor podkreśla, że brak wolności nie jest równy z brakiem czynów moralnie wartościowych. Warunki bowiem nie stanowią jakości wartości uwarunkowanej przez nie. Kontrowersje wzbudza formalna struktura wartości. Zdaniem R. Ingardena, *nie wiadomo [...], czy należy zgodzić się, że wartość jest szczególną własnością rzeczy, czy też w ogóle zrezygnować z tego, by ją za własność czegoś uważać*¹¹. Inna koncepcja traktuje wartości jako „relacje” między rzeczą wartościową a inną rzeczą (człowiek – społeczność). Jednak to podejście ma znamiona relatywizmu, zaprzecza obiektywności wartości. Kontrowersje występują również, gdy rozważamy sposób istnienia wartości. Wydaje się, że sposób istnienia jest inny wartości estetycznej przysługującej rzeczy, a inny moralnej przysługującej człowiekowi lub realnemu postępowaniu. Słuszność ma więc R. Ingarden, który uważa, że *sposób istnienia wartości wiąże się jakoś z różnymi względami, a więc i z ich własną materią, i z typem ich wartościowości, jak i wreszcie ze sposobem istnienia przedmiotów, którym mogą przysługiwać. Nie umiemy jednak wyjaśnić tych spraw w sposób dostateczny i sformułować twierdzeń zadowalająco uzasadnionych*¹². Kolejną kontrowersją jest „wysokość” wartości i możliwość ustalenia ich hierarchii. Niestety dotąd nie wyjaśniono, na czym ma owa ranga polegać. Przy tym problemie ścierają się dwa stanowiska obiektywistyczne i subiektywistyczne. Nierozstrzygnięte jest zagadnienie autonomii i obiektywności wartości. Niezależność i autonomia wartości mogłaby w konsekwencji doprowadzić do wza-

⁶ K. Ostrowska, *Wartości i normy młodzieży uczącej się*, [w:] pod red. Marii Libiszowskiej-Żółtkowskiej (red.) *Czego obawiają się ludzie. Współczesne zagrożenia społeczne – diagnoza i przeciwdziałanie*, Uniwersytet Warszawski, Warszawa 2007, s. 144.

⁷ K. Popielski, *Miejsce i znaczenie wartości w procesie bycia i stawania się człowieka*, [w:] *Człowiek – wartości – sens*, K. Popielski (red.), KUL, Lublin 1996, s. 73.

⁸ W. Stróżewski, *W kręgu wartości*, 1992, s. 57.

⁹ B. Harwas-Napierała (red.), *Rodzina jako wartość w rozwoju człowieka*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2009, s. 7.

¹⁰ R. Ingarden, *Przeżycie, dzieło, wartość*, 1966, s. 86.

¹¹ *Ibidem*, s. 90-92.

¹² *Ibidem*, s. 106-112.

jemnego wykluczania się czyli nietolerancji wobec innej wartości¹³. Okazuje się zatem, że jest jeszcze wiele zagadnień, które nie doczekało się swoistych rozstrzygnięć. U podstaw typologii wartości znajdują się odmienne kryteria i założenia systemowe. *Wartości są ściśle powiązane z koncepcją bytu i koncepcją człowieka, natomiast klasyfikacje wartości są pochodne wobec sposobu rozumienia wartości jako takiej*¹⁴. S. Kowalczyk wyróżnia trzy kryteria porządkujące klasyfikacje wartości: *przedmiotowe, podmiotowe i formalno-profilowe. Wartość jest relacją między przedmiotem a podmiotem*¹⁵.

Podstawą ukazanej typologii wartości jest koncepcja personalistyczna człowieka. Przedstawia ona pluralizm jakościowy i ilościowy wartości. Człowiek jest jednostką wielowymiarową, dynamiczną, która nieustannie się rozwija, zawsze, a nawet nieustannie ku czemuś zmierza i dąży. Nie pozostaje w miejscu, chce iść do przodu. S. Kowalczyk pisze: *nie zadowala go stan aktualny, planuje i wybiega ku przyszłości*¹⁶. W tym kontekście człowiek nieustannie dokonuje wyborów pomiędzy wartościami, będąc zarówno ich nosicielem, jak i kreatorem. S. Kowalczyk wyróżnia osiem rodzajów wartości. Są one następujące: wartości ekonomiczno-utilitytarne, wartości witalno-zmysłowe i ludyczne, wartości poznawczo-intelektualne, wartości estetyczne, wartości moralne, wartości społeczno-narodowe i wartości religijne. Porównując tę klasyfikację z propozycją S. Kisiela, stwierdzić można, że obejmuje ona podobne i tożsame wartości.

Wartości są kategorią multidyscyplinarną bowiem termin ten występuje w wielu naukach, przez które jest definiowany. Z tego względu przywołane zostało w niniejszym artykule stanowisko P. Brzozowskiego. Analizując wartości, P. Brzozowski uważa, że wartości są związane z potrzebami. Podstawą do takiego stanowiska są poglądy S.H. Schwartza i M. Rokeacha. W oparciu o te rozważania P. Brzozowski stwierdza, że *hierarchie wartości w pewnym stopniu odzwierciedlają hierarchię potrzeb*¹⁷. W tym kontekście przywołuje hierarchię potrzeb A.H. Masłowa, bowiem jest to autor, którego interesowały nie tylko potrzeby, ale także i wartości. Wartości w ujęciu Masłowa są wyznaczone przez potrzeby. Wynikają one z natury ludzkiej, a więc są także biologicznie zdeteminowane. A.H. Masłow wyróżnia wartości BRAKU i ISTNIENIA (metawartości). Wartości BRAKU są związane z podstawowymi potrzebami, natomiast wartości ISTNIENIA są związane z metapotrebami. P. Zimbardo wyróżnia osiem potrzeb w swojej hierarchii: potrzeby fizjologiczne, bezpieczeństwa, przynależności, szacunku, potrzeby poznawcze, potrzeby estetyczne, samorealizacja i transcendencja. Potrzeby układają się w określoną sekwencję od najbardziej prymitywnych do zaawansowanych. Jednak muszą być zaspokojone potrzeby niższe, aby doszły do głosu potrzeby wyższe. Zaspokojenie niższych potrzeb motywuje do zaspokojenia wyższego poziomu¹⁸. Efektem realizacji wartości ISTNIENIA jest przeżywanie prawdziwej satysfakcji. Zestawienie hierarchii potrzeb Masłowa z koncepcją wartości S. Kowalczyka i S. Kisiela ukazuje, iż potrzeby

¹³ *Ibidem*, s. 100-125.

¹⁴ S. Kowalczyk, *Człowiek w poszukiwaniu wartości. Elementy aksjologii personalistycznej*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2006, s. 139.

¹⁵ *Ibidem*, s. 140.

¹⁶ S. Kowalczyk, *op. cit.*, s. 168

¹⁷ P. Brzozowski, *Wzorcowa hierarchia wartości*, UMCS, Lublin 2007, s. 71.

¹⁸ P. G. Zimbardo, *Psychologia i życie*, PWN, Warszawa 2004, s. 444-445.

determinują hierarchie wartości. Zaspokojenie określonej potrzeby to urzeczywistnienie, realizowanie wartości.

2. CEL I METODA BADAŃ

Celem przeprowadzonych badań było określenie warunków szczęśliwego udanego życia, pragnienia życia na tle wartości deklarowanych przez żołnierzy oraz ich miejsca pracy. Z uwagi na rozmiary artykułu skoncentruję się na następujących problemach badawczych, wynikających z tak postawionego celu:

- *Jaka jest deklarowana hierarchia wartości u żołnierzy zawodowych?*
- *Czy, a jeśli tak, to jak wartości różnicują warunki szczęśliwego udanego życia u respondentów?*
- *Czy, a jeśli tak, to jak wartości różnicują ocenę poziomu życia, ocenę własnego szczęścia i deklarowane poczucie szczęścia u żołnierzy zawodowych z uwzględnieniem miejsca pracy (w kraju, na misji wojskowej)?*

W badaniu przyjęto określony układ zmiennych (rys. 1).

Rys. 1. Założony układ zmiennych

Źródło: opracowanie własne

Badanie przeprowadzono metodą sondażu diagnostycznego, techniką ankiety z wykorzystaniem kwestionariusza. Badanych poproszono o zaznaczenie na siedmiostopniowej skali od 7 do 1 poziomu szczęścia, stopienia poziomu życia, jaki odpowiada temu, na co zasługuje respondent oraz oceny pragnienia życia (życie straciło dla mnie wartość – bardzo cenię życie). W badaniach wykorzystano ogólną klasyfikację wartości S. Kisiela oraz kwestionariusz LWO.

W przeprowadzonych badaniach przyjęto klasyfikację S. Kisiela. Klasyfikacja wartości przedstawiona przez autora ukazuje wszystkie płaszczyzny, w których następuje urzeczywistnianie wartości. Podkreślić należy, że S. Kisiel przeprowadził badania empi-

ryczne w oparciu o taki podział wartości¹⁹. Jednocześnie wykorzystano w badaniach Listę Wartości Osobistych – LWO Z. Jurczyńskiego. Wartości osobiste są nabywane w procesie uwewnętrzniania (internalizacji), czyli przekształcania rozmaitych normatywnych aspektów kultury społeczeństwa otaczającego jednostkę w nieodłączną część struktury osobowości. Ponieważ występuje związek między wartościami normatywnymi a postawami, badanie zawiera wybór symboli szczęścia, które mają charakter normatywny. Lista Wartości Osobistych składa się z dwóch części. Pierwsza zawiera opis 9 symboli szczęścia, które wyrażają różnorodne formy aktualizacji wartości ludzkich. Natomiast druga część prezentuje 10 kategorii wartości osobistych. Celem badania jest ocena znaczenia przypisywanego różnym wartościom. *Osiągnięcie ważnych dla siebie wartości jest utożsamiane z pełnym, trwałym i uzasadnionym zadowoleniem z życia*²⁰. LWO jest przeznaczona do badania dzieci i młodzieży, aczkolwiek może mieć zastosowanie do badania osób dorosłych, zdrowych i chorych. Badanie można przeprowadzić indywidualnie lub grupowo. Spośród dziewięciu symboli szczęścia badany wybiera pięć najważniejszych dla siebie. Następnie wybranym pięciu symbolom przypisuje punkty od 5 – dla symbolu najważniejszego do 1 – dla najmniej ważnego. Taka sama zasada obowiązuje w odniesieniu do 10 wartości osobistych. Obliczanie polega na traktowaniu punktów przypisanych przez badanego pięciu wybranym symbolom szczęścia oraz wartościom osobistym jak „wag”, które w ten sposób umożliwiają dokonanie interpretacji w odniesieniu do reprezentacyjnej próbki dzieci i młodzieży. Punktem odniesienia jest kolejność rang, przypisana poszczególnym kryteriom. W badaniach grupowych wartościom, które nie zostały wybrane wypisujemy „0” punktów²¹. Jak już wcześniej podkreślono, wartości są jednym z predyktorów jakości życia.

Badaniami objęto żołnierzy zawodowych. Wśród żołnierzy wyodrębniono dwie grupy, to znaczy żołnierzy, którzy wyjeżdżali na misję do Iraku, Libanu, Afganistanu, Syrii, Kosowa oraz żołnierzy pozostających w kraju. W sumie badaniami objęto 239 żołnierzy — 115 wyjeżdżających na misję i 124 wykonujących pracę w kraju. Stosunek wyjeżdżających na misję do żołnierzy niewyjeżdżających nieustannie się zmienia. Grupa żołnierzy, która jeszcze nie wyjechała jest coraz mniejsza. Analiza danych w tabeli świadczy o tym, że największa liczba respondentów (187 żołnierzy) mieściła się w okresie wczesnej dorosłości, czyli do 34 roku życia. Natomiast środkowy okres dorosłości reprezentowało 52 żołnierzy.

Żołnierze objęci badaniami są nie tylko młodą grupą, ale także najwięcej z nich legitymuje się najniższym stopniem wojskowym. 93,18% badanej grupy posiada stopień szeregowego i starszego szeregowego. Na uwagę zasługuje fakt, że liczniejsza jest grupa starszych szeregowych u żołnierzy wyjeżdżających na misję. Można przypuszczać, że po odbyciu misji wielu nadano wyższy stopień wojskowy. Dane zawarte w tabeli 1 ukazują, że badaniami objęto stosunkowo młodych żołnierzy.

Tabela 1. Wiek badanych żołnierzy

¹⁹ S. Kisiel przeprowadził badania dotyczące uwarunkowania rozwiązań problemów moralnych postawami wobec religii.

²⁰ Z. Jurczyński, *Narzędzia pomiaru w promocji i psychologii zdrowia*, Pracownia Testów Psychologicznych PTP, Warszawa 2001, s. 130-131.

²¹ *Ibidem*, s. 132.

	Żołnierze – misja zagraniczna		Żołnierze		Razem	
	N	%	N	%	N	%
Wczesna dorosłość do 34 roku życia	82	71,3	105	84,68	187	78,24
Środkowy okres dorosłości od 35 roku życia	33	28,7	19	15,32	52	21,76
Razem	115	100	124	100	239	100

Źródło: opracowanie własne

Praca na stanowisku zawodowego szeregowego zastępuje obowiązkowy nabór do służby zasadniczej. Korpus szeregowych zawodowych to nowy korpus stworzony w celu uzawodowienia stanowisk, które do tej pory przysługiwały poborowym. Żołnierze z korpusu szeregowych są zatrudniani na stanowiskach młodszych specjalistów, kierowców, strzelców, kucharzy²². *Stanowiska służbowe w strukturach armii są związane ze strukturą stratyfikacyjną, inaczej hierarchiczno-prestiżową, złożoną z wielu warstw powiązanych hierarchicznie. Warstwy te, tworząc hierarchię, określają względnie trwale dystanse pomiędzy sobą jako a kategoriami struktury zawodowej*²³. Najniższą warstwę stanowi korpus szeregowców. Mimo że żołnierze pełnią służbę kontraktową mogą liczyć na awans i naukę.

W przeprowadzonych badaniach 9,21 % respondentów ukończyło szkołę zawodową. 69,46% żołnierzy legitymuje się wykształceniem średnim, 10,88% ukończyło studia zawodowe, a 8,77 % otrzymało tytuł magistra (tabela 2).

Tabela 2. Charakterystyka badanych ze względu na posiadane wykształcenie

Wykształcenie	Żołnierze – misja zagraniczna		Żołnierze		Razem	
	N	%	N	%	N	%
Zawodowe	2	1,74	20	16,13	22	9,21
Średnie	81	70,43	85	68,55	166	69,46
Licencjat	18	15,65	8	6,45	26	10,88
Wyższe mgr	10	8,7	11	8,87	21	8,77
Brak informacji	4	3,48	0	0	4	1,67
Razem	115	100	124	100	239	100

Źródło: opracowanie własne

Kolejna istotna kwestia dotyczy liczby wyjazdów na misje. Dane zostały zawarte w tabeli 3. Najliczniejszą grupę stanowią żołnierze wyjeżdżający tylko na jedną zmianę (47,83%). Drugą grupą są żołnierze wyjeżdżający na dwie zmiany (25,22%). Znaczącą grupą jest 16 badanych (13,91%) mających za sobą cztery zmiany. Z przeprowadzonych

²² J. Maciejewski, *op. cit.*, s. 25.

²³ W. Chojnacki, *Profesjonalizacja wojska w teorii i badaniach socjologicznych*, Wyd. Akademii Obrony Narodowej, Warszawa 2008, s.165 cyt. za: J. Maciejewski, *Zawodowy szeregowy w Wojsku Polskim – sukces czy porażka? Zawód profesjonalizacja i kariera*, [w:] *Szeregowcy w grupach dyspozycyjnych. Socjologiczna analiza zawodu i jego roli w społeczeństwie*, (red.) J. Maciejewski, A. Krasowska-Marut, A. Rusak, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2009, s. 25.

wywiadów wynika, że duża liczba wyjazdów na misje zagraniczne jest niebezpieczna z uwagi na brak zajmowanego wcześniej stanowiska po powrocie z misji. Obawa przed utratą pracy nie wpływa korzystnie na funkcjonowanie w środowisku zawodowym.

Tabela 3. Liczba wyjazdów żołnierzy na misje zagraniczne

Liczba wyjazdów na misje	N	
1	55	47,83
2	29	25,22
3	11	9,57
4	16	13,91
5	4	3,48
Razem	115	100

Źródło: opracowanie własne

W przeprowadzonych badaniach nie poproszono o podanie motywów wyjazdu żołnierzy na misje zagraniczne. Jednak dyskusje prowadzone po przeprowadzeniu badań ukazały, że było to uposażenie otrzymywane na misji, awans zawodowy i sprawdzenie się w warunkach bojowych. Egzemplifikacją tego zagadnienia są badania przeprowadzone w Pomorskim Okręgu Wojskowym w 2008 roku. W. Nowosielski wyróżnił następujące czynniki:

- pieniądze, zarobek (89,8%);
- podniesienie i rozwój kwalifikacji, zdobycie nowych doświadczeń i pogłębienie wiedzy wojskowej, możliwość doskonalenia swoich umiejętności, współpraca z żołnierzami innych krajów (79,6%);
- sprawdzenie w warunkach bojowych, chęć przeżycia przygody, sprawdzenie samego siebie, pogłębienie znajomości angielskiego (42,8%);
- sprawdzenie się w warunkach ekstremalnych, w innych warunkach klimatycznych (36,7%);
- możliwość poznania nowej kultury, poznanie religii, obyczajów innych państw (28,6%);
- chęć poznania nowych rejonów świata (22,4%);
- chęć służenia pod błękitnym beretem, chęć udziału w misjach pokojowych (8,2%)²⁴.

Zainteresowanie wyjazdami na misje pokojowe jest największe w korpusie szeregowych zawodowych i podejmowane jest na skutek materialnego wynagrodzenia.

3. WYNIKI BADAŃ

W analizie statystycznej materiału badawczego ustalono następujące wskaźniki: liczebności, średniej arytmetycznej (M), odchylenie standardowe (SD), istotności różnic między grupami na podstawie ANOVA Kruskala-Wallisa oraz Test U Manna-Whitneya.

²⁴ W. Nowosielski, *Szeregowcy dawniej i dziś*, [w:] *Szeregowcy w grupach dyspozycyjnych. Socjologiczna analiza zawodu i jego roli w społeczeństwie*. (red.) J. Maciejewski, A. Krasowska-Marut, A. Rusak, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2009, s. 70.

Siłę związków badano współczynnikiem korelacji rang Spearmana. Badano również różnice w sile związku pomiędzy grupami, za istotne przyjęto wyniki spełniające warunek $p < ,05$.

Zgodnie ze sformułowanymi problemami opisane poniżej zostały uzyskane wyniki badań.

4. HIERARCHIA WARTOŚCI ŻOŁNIERZY ZAWODOWYCH

Zanim przedstawiony zostanie podjęty problem, ukazać należy pewną swoistość podejmowanych rozważań. Z jednej strony są to wartości, a z drugiej specyficzna grupa zawodowa – żołnierze. Wartości wyznaczają normy niezbędne przy ocenie zachowań, wyrażaniu postaw, wyborze i uzasadnianiu działań. Ważna jest adekwatna interpretacja wartości, ich rozróżnianie w celu rozpoznawania, jakie ludzie preferują wartości i czego oczekują. Druga istotna płaszczyzna to wojsko. Siły Zbrojne spełniają w społeczeństwie wiele funkcji. Jedną z ważniejszych jest kształtowanie osobowości żołnierza przez jasno sprecyzowany regulamin, przedsięwzięcia szkoleniowo-wychowawcze, teoretyczne i praktyczne. Zatem Siły Zbrojne to określona grupa społeczna charakteryzująca się następującymi cechami konstytutywnymi: liczebność, więzi między jej członkami, wspólny system wartości, zorganizowany system stosunków, instytucji oraz środków kontroli społecznej²⁵. Zadania Sił Zbrojnych obejmują działania wewnątrz kraju i poza jego granicami. Specyfika wynika z działań podejmowanych przez żołnierzy w kraju, w którym narażeni są na utratę życia i zdrowia. Począwszy od pierwszej misji w 1953 roku do 2002 r. około 400 uczestników misji doznało trwałego uszczerbku na zdrowiu, skutkującego inwalidztwem. Od 2003 roku w przybliżeniu tyleż samo żołnierzy z Iraku i Afganistanu zostało inwalidami. *Często cierpią oni na inne zaburzenia związane ze stresem bojowym. Co czwarty ma tak zwane wspomnienia intruzyjne, ponad 38% narzeka na koszmary sennie, 39% częściej sięga po alkohol. Do tej listy należy dopisać jeszcze wybuchy gniewu i agresji fizycznej, obniżoną zdolność przeżywania emocji, depresję*²⁶. Następstwa PTSD mogą się ujawnić nawet po wielu latach. Wyniki analiz ukazują, że w porównaniu z tą samą grupą wiekową wśród weteranów misji wojskowych występuje nadumieralność. Jednocześnie stwierdzić można wyższy odsetek popełniających samobójstwa, decydujących się na rozwody, wchodzących w konflikt z prawem²⁷. Często leczeniu podają się także matki i żony żołnierzy. Klinika Psychiatrii i Stresu Bojowego w ciągu sześciu lat leczyła ponad 200 żołnierzy PKW (125 podoficerów, 16 oficerów i 47 szeregowych).

Lektura książek napisanych przez korespondentów wojennych P. Langenfelda (2011), M. Ogdowskiego (2011), S. Pamella (2012) i żonę korespondenta G. Jagielską (2013) ukazuje traumatyczne przeżycia, które wpływają na funkcjonowanie w życiu nie

²⁵ A. Rusak, *Wartości życiowe wśród żołnierzy zasadniczej służby wojskowej. Próba analizy socjologicznej z badań z 2006 roku*, [w:] *Szeregowcy w grupach dyspozycyjnych*, (red.) J. Maciejewski, A. Krasowska-Marut, A. Rusak, Wrocław 2009, s. 220; J. Maciejewski, *Oficerowie Wojska Polskiego w okresie przemian społecznej struktury i wojska (studium socjologiczne)*, Wrocław 2002, s. 58-60.

²⁶ *Polska Zbrojna*, „Bajka o złym wilku” http://polska-zbrojna.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=15032&catid=118&Itemid=189, Środa, 01.02.2012 10:18 MS

²⁷ M. Rigamonti, *Niewidoczne rany*. Newsweek 1.03.2012. Wywiad z S. Ilnickim. <http://spoleczenstwo.newsweek.pl/niewidoczne-rany,88754,2,1.html>

tylko uczestników misji wojskowych, ale także członków ich rodzin. W tym aspekcie kwestia, jakie są wartości deklarowane przez respondentów jest bardzo istotna.

Dane umieszczone w tabeli 4 ukazują podobieństwa i różnice w deklarowanej hierarchii wartości. Żołnierze są zgodni w kwestii kilku wartości. Na pierwszym miejscu cała grupa usytuowała zdrowie, na czwartym wartości humanistyczne, a na ostatnim polityczne.

Tabela 4. Wartości deklarowane przez badanych w oparciu o klasyfikacje S. Kisiela

Wartości	Żołnierze – kraj		Żołnierze – misja		Razem	
	M	Miejsce	M	Miejsce	M	Miejsce
estetyczne	7,96	10	7,6	8	7,79	10
hedonistyczne	5,96	6	5,41	5	5,69	6
humanistyczne	4,65	4	4,65	4	4,65	4
naukowe	4,81	5	5,48	6	5,13	5
materiałne	4,45	3	3,84	2	4,15	2
moralne	4,03	2	4,56	3	4,29	3
polityczne	9,05	11	9,28	11	9,16	11
prestiżowe	7,38	8	6,79	7	7,09	7
religijne	7,92	9	7,79	10	7,78	9
społeczne	6,88	7	7,71	9	7,28	8
zdrowotne	2,56	1	2,04	1	2,31	1

Źródło: opracowanie własne

Trudno jest dokonywać porównań różnych klasyfikacji wartości. Można zwrócić uwagę na pewne pojawiające się zbieżności, mimo upływu lat. Uzyskane wyniki badań można porównać z wnioskami J. Mariańskiego i A. Molesztak. Okazuje się zatem, że wartości polityczne są przez badanych umieszczane na ostatnim miejscu w hierarchii wartości (Mariański 1995, Molesztak 2002). Podobnie jest z miejscem pierwszym, na którym wszyscy umieścili zdrowie. (Molesztak 2002). Przeprowadzenie Testu U Manna-Whitneya względem zmiennej, jaką są kategorie grup pokazało, że trzy wyniki są istotne z $p < 0,05000$. Należą do nich wartości naukowe ($Z = -2,27$ $P = 0,023$), prestiżowe ($Z = 2,0$ $P = 0,045$) i społeczne ($Z = -2,68$ $P = 0,007$). Wartości te mają mniejsze znaczenie w życiu żołnierzy znajdują się bowiem na niższych pozycjach. Żołnierze pozostający w kraju cenią wyżej wartości naukowe i przywiązują ważniejszą rolę do wartości społecznych, natomiast żołnierze powracający z misji wojskowych cenią bardziej wartości prestiżowe. Analizując pozostałe wartości, nie stwierdzono różnic statystycznie istotnych. Żołnierze wyjeżdżający na misje wojskowe bardziej cenią wartości materiałne niż moralne, odwrotnie niż grupa porównawcza. Uzasadnić ten wybór można poniekąd powodami wyjazdu, do których należy właśnie czynnik związany z poprawieniem sytuacji materialnej żołnierzy.

Badania analizujące deklarowane wartości przez ostatnie dwadzieścia ukazują, że za najbardziej cenioną uznawana była „rodzina” [Borowicz (1982), Bogusz (1988) Mariański (1995) Szczupał (2005)]. Najmniej cenione jest „dostatnie życie” (B. Szczupał, 2005). Badania przeprowadzone przez A. Rusaka na grupie żołnierzy zasadniczej służby wojskowej ukazują, że respondenci na pierwszym miejscu wymienili uczciwość, potem miłość i rodzinę. Natomiast w codziennym życiu najczęściej kierują się uczciwością, pracowitością, szczerością i troską o rodzinę²⁸. W przeprowadzonych przez A. Rusaka badaniach okazało się, że na pytanie otwarte: Jakie są najistotniejsze wartości życiowe dla Pana? respondenci wymienili: spełnienie marzeń, planów (98%), honor (94,1%), satysfakcjonująca praca (94%), własne mieszkanie (92,4%), grono bliskich znajomych i przyjaciół (91, 5%), szczęśliwa udana rodzina (90,9%), wysokie zarobki (90,7%) i bezpieczeństwo osobiste (90%). Badana grupa to stosunkowo młodzi żołnierze, między 21 a 25 rokiem życia, bez zobowiązań rodzinnych i dlatego rodzina jest sytuowana niżej od przyjaciół, bowiem nie utożsamiają się z rodziną pochodzenia. Dla tej grupy ważne jest spełnienie marzeń, których podstawą będzie satysfakcjonująca praca, mieszkanie i wysokie zarobki, które ułatwiają spełnienie marzeń. Jak wskazuje A. Rusak, system wartości uznawanych i stosowanych przez żołnierzy nie zawsze jest zgodny z etosem wojskowym, bowiem zależy od czynników natury zewnętrznej, przemian ustrojowych, ekonomicznych, społecznych czy moralności²⁹.

Podobnie nisko usytuowano wartości religijne i polityczne. Janusz Mariański podkreśla stopniowe odchodzenie od takiego kanonu wartości, jak: *zarobek, praca, racjonalność, ekspansja i asceza, w kierunku wartości ukazujących nowy styl życia, jak: materializm, egoizm, hedonizm, czas wolny*³⁰. Fakt postępujących zmian pokazują badania Hanny Świdry-Ziemby, która pomimo jednorodnie dobranej grupy, stwierdziła, że młodzież jest bardzo zróżnicowana. Autorka dostrzega stosunkowo duże grupy „indywidualistów” i „współnotowców”, „moralistów” oraz takich, którzy lekceważą moralność³¹. Barbara Harwas-Napierała, jak wielu autorów, wskazuje na występowanie chaosu wartości. Tradycje nie są kontynuowane, a nowe sztucznie kreowane są nieczytelne, często zakłócające przebieg indywidualnego rozwoju. Występujący w myśleniu relatywizm powoduje zacieranie się granic między postępowaniem etycznym i nieetycznym³². Odwołując się do wniosków H. Świdry-Ziemby i J. Mariańskiego, można stwierdzić, że zmiany w deklarowaniu wartości następują.

Oś hierarchii w przeprowadzonych badaniach tworzą następujące wartości: zdrowia, materialne, moralne, humanistyczne i naukowe. W celu sprawdzenia, czy faktycznie są to cenione wartości zastosowano inne narzędzie badawcze. Kolejna tabela 5 ukazuje wartości osobiste cenione przez respondentów.

²⁸ A. Rusak, *Wartości życiowe wśród żołnierzy zasadniczej służby wojskowej. Próba analizy socjologicznej z badań z 2006 roku*, [w:] Szeregowcy w grupach dyspozycyjnych, (red.) J. Maciejewski, A. Krasowska-Marut, A. Rusak, Wrocław 2009, s. 225-226.

²⁹ *Ibidem*, s. 228-229.

³⁰ J. Mariański, *Młodzież między tradycją i ponowoczesnością. Wartości moralne w świadomości maturzystów*, Redakcja Wydawnictwa KUL, Lublin 1995, s. 163.

³¹ H. Świdra-Ziemba, *Wartości egzystencjalne młodzieży lat dziewięćdziesiątych*, ISNS UW, Warszawa 1995.

³² B. Harwas-Napierała (red.), *Rodzina jako wartość w rozwoju człowieka* Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2009, s. 7.

Tabela 5. Preferowanie wartości osobistych w oparciu o LWO

Wartości osobiste	Żołnierze – kraj	Żołnierze – misja	Razem
miłość, przyjaźń	2	2	2
dobrze zdrowie, sprawność fizyczna i psychiczna	1	1	1
poczucie humoru, dowcip	6	8	8
inteligencja, bystrość umysłu	4	3	4
wiedza, mądrość	5	6	5
radość, zadowolenie	3	4	3
odwaga, stanowczość	8	5	7
dobroć, delikatność	9	9	9
ładny wygląd zewnętrzny, prezencja	10	10	10
bogactwo, majątek	7	6	6

Źródło: opracowanie własne

Analizując wybór wartości osobistych, można zauważyć powtarzające się tendencje. Na pierwszym miejscu respondenci umieścili dobre zdrowie, sprawność fizyczną i psychiczną, na drugim miłość i przyjaźń. Trzecie miejsce zajmuje radość i zadowolenie, czwarte inteligencja, a piąte wiedza i mądrość. Bogactwo sklasyfikowane zostało na szóstym miejscu. Respondenci w każdym badaniu umieścili na najwyższym miejscu zdrowie. Mimo że grupa badanych należy do osób w okresie wczesnej dorosłości, cenią oni zdrowie jako wartość. Większość badanych założyła już swoje rodziny, wychowuje dzieci i doświadczyła już niejednokrotnie problemów związanych z opieką zdrowotną. Zauważyć można, że wartości naukowe i humanistyczne zajmują te same miejsca w deklarowanej hierarchii wartości. Inną pozycję zajmuje majątek i bogactwo, które są niżej sytuowane niż miłość i przyjaźń. Jest to wartość związana z rodziną, która w wielu klasyfikacjach występuje obok zdrowia.

Korelacja porządku rang Spearmana ukazała związki istotne z $p < 0,05000$ między niektórymi wartościami. Tabela 6 zawiera najważniejsze związki istotne statystycznie. I tak, jeśli wartości moralne są wysoko cenione to preferowanie życia rodzinnego maleje. Natomiast cenione wartości moralne są związane z dobrymi warunkami materialnymi. Wartości te stanowią podstawę przyjętego systemu wartości badanych żołnierzy. Interpretując podane wyniki badań należy być bardzo ostrożnym. Respondentom zostały podane dwie klasyfikacje wartości, w jednej mieli uszeregować wartości, a w drugiej wybrać najważniejsze i nadać im odpowiednią rangę.

Tabela 6. Korelacja porządku rang Spearmana wartości w analizowanych klasyfikacjach (związki istotne z $p < 0,05000$)

Wartości/LWO	N - Ważnych	R – Spearman	t (N-2)	p
Wartości estetyczne & radość, zadowolenie	145	0,187632	2,28433	0,023825
Wartości naukowe & radość, zadowolenie	146	0,177869	2,16901	0,031723
Wartości moralne & życie rodzinne	222	-0,146228	-2,19248	0,029393
Wartości moralne & dobre warunki materialne	168	0,162534	2,12232	0,035294
Wartości prestiżowe & dobre zdrowie, sprawność fizyczna i psychiczna	210	0,138352	2,01472	0,045221
Wartości prestiżowe & wiedza, mądrość	110	-0,220133	-2,34521	0,020843

Źródło: opracowanie własne

5. WARTOŚCI A WARUNKI UDANEGO SZCZĘŚLIWEGO ŻYCIA

W badaniach zastosowano dwie klasyfikacje ukazujące wybór warunków szczęśliwego udanego życia. Pierwsza obejmowała wybór najważniejszych symboli szczęścia (tabela 7), które wyrażają różnorodne formy aktualizacji wartości ludzkich. Wśród dziewięciu symboli szczęścia na pierwszym miejscu usytuowane jest zdrowie, na drugim udane życie rodzinne, na trzecim dobre warunki materialne, czwartym – wykonywanie ulubionej pracy i piątym – sukcesy w nauce, pracy. Badane grupy nie różnią się, bowiem w rezultacie wymienione wartości otrzymały to samo miejsce.

Tabela 7. Wybór symboli szczęścia w oparciu o LWO

Symbole szczęścia	Żołnierze – kraj	Żołnierze – misja	Razem
duży krąg przyjaciół	7	7	8
udane życie rodzinne	2	2	2
wykonywanie ulubionej pracy, zawodu	4	4	4
sukcesy w nauce, pracy	5	5	5
dobre zdrowie	1	1	1
bycie potrzebnym innym ludziom	6	6	6
dobre warunki materialne	3	3	3
życie pełne przygód podróży	8	8	7
śława, popularność	9	9	9

Źródło: opracowanie własne

Badani wybierali pięć warunków udanego szczęśliwego życia z 14 kategorii. Na pierwszym miejscu jest zdrowie, a następnie praca, pieniądze, udane małżeństwo i dzieci. Pomiędzy badanymi grupami istnieje różnica w miejscu, które warunki szczęścia uzyskały. Żołnierze wyjeżdżający na misje wojskowe bardziej cenią zdrowie, pieniądze i pracę, a pozostający w kraju stawiają na pierwszym miejscu pracę, zdrowie i pieniądze. Miejsce poszczególnych wartości jest warunkowane doświadczeniami zdobytymi podczas wyjaz-

du do pracy za granicę. Niebezpieczeństwo, na które byli i są narażeni żołnierze na misjach wojskowych jest niepodważalne. Statystyki urazów fizycznych i psychicznych nie są prowadzone, chociaż można uznać, że bardzo często dotyczą one żołnierzy. Ten fakt powoduje, że, podobnie jak seniorzy, na pierwszym miejscu stawiają zdrowie jako warunek szczęśliwego udanego życia. Seniorzy jako osoby, u których występuje wielochorobowość bardzo cenią zdrowie, okazuje się, że tak samo jak żołnierze, którzy podczas wykonywania zadań na misjach są narażeni na utratę zdrowia i życia. W celu sprawdzenia, czy faktycznie tak jest, zastosowano kolejne narzędzie badawcze, które prezentuje tabela 8.

Tabela 8. Warunki szczęśliwego udanego życia

	Żołnierze kraj	Żołnierze – misja	Razem
Pieniądze	3	2	3
Dzieci	5	5	5
Udane małżeństwo	4	4	4
Praca	1	3	2
Przyjaciele	6	6	6
Opatrzność, Bóg	8	10	9
Pogoda ducha, optymizm	10	12	11
Uczciwość	7	7	7
Życzliwość i szacunek	9	8	8
Wolność, swoboda	12	11	12
Zdrowie	2	1	1
Wykształcenie	13	9	10
Silny charakter	11	13	13
Inne	14	14	14

Źródło: opracowanie własne

Porównanie tabeli 7 i 8 pokazuje, że zdrowie jest bezwzględnie na pierwszym miejscu. Ważnymi wartościami są: rodzina, dzieci, warunki materialne i praca, które zajmują miejsca od drugiego do czwartego. Wyróżnione warunki stanowią podstawę szczęśliwego udanego życia i są najważniejsze dla badanych. Analiza statystyczna nie ukazuje związków istotnych.

Zastosowanie poszukiwania korelacji porządku rang Spearmana w celu określenia istnienia związku między warunkami szczęśliwego udanego życia a wartościami ukazało, że jeśli wartość ma większe znaczenie, to poczucie szczęścia spada, ale związek jest niły. Związek ten obejmuje dwie sytuacje, bowiem dotyczy wartości hedonistycznych ($R - \text{Spearman} = -0,15$ $t(N-2) = -2,22$ $p = 0,028$) i religijnych ($R - \text{Spearman} = -0,13$ $t(N-2) = -1,97$ $p = 0,049$). Chociaż odnośnie hedonistycznych wartości można stwierdzić, że samo poszukiwanie przyjemności życiowych przynosi jedynie chwilowe uniesienia, ale nie działa w czasie. Wynika to z faktu, że aby osiągnąć szczęście w życiu, należy nadać

jemu sens. Być może z tego względu, jeśli warunek szczęśliwego życia, jakim są dzieci jest na wyższym miejscu tym uznawanie wartości hedonistycznych maleje ($R - \text{Spearman} = -0,17$ $t(N-2) = -2,23$ $p = 0,027$). Dzieci nadają sens życiu człowieka, poświęcanie im czasu, zaangażowanie w ich wychowanie spycha na dalszy plan wartości hedonistyczne.

6. WARTOŚCI A POZIOM ŻYCIA I OCENA WŁASNEGO SZCZĘŚCIA

Kwestionariusz ankiety zawierał cztery pytania, w których żołnierzy poproszono o wybór na skali 1-7, gdzie najmniejszą kategorią było 1, a najważniejsza, ukazująca zdecydowanie bardzo dobre zadowolenie – 7. Analizując związki istotne statystycznie okazało się, że im wyżej stawiamy pieniądze, tym rośnie uznanie o adekwatnym poziomie życia ($R - \text{Spearman} = 0,16$ $t(N-2) = 1,98$ $p = 0,049$).

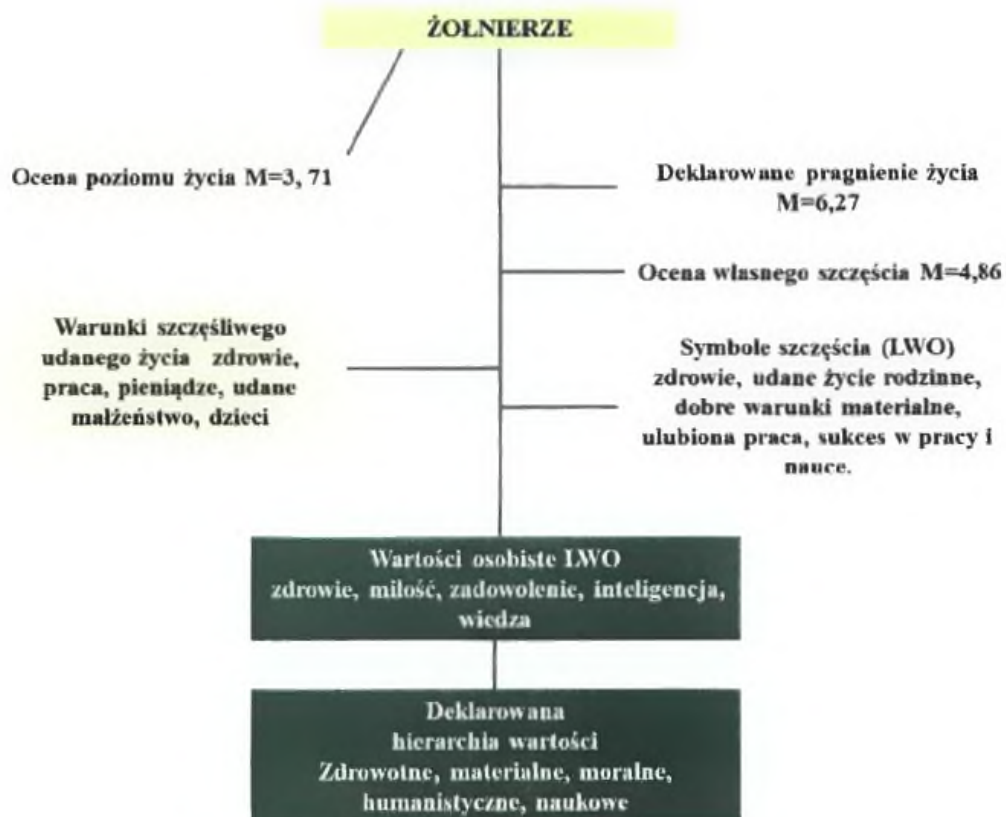
Tabela 9. Stosunek badanych do wybranych kategorii życia. Statystyki opisowe

Kategorie	N ważnych	Średnia	Mediana	Dolny - Kwartył.	Górny - Kwartył.	Odch.std
określenie poziomu szczęścia	234	4,86	5,00000	4,00000	5,50000	1,140199
adekwatność stopnia poziom życia do otrzymanych darów	235	3,71	4,00000	3,00000	4,00000	1,137437
pragnienie życia	236	6,27	6,50000	6,00000	7,00000	0,925115

Źródło: opracowanie własne

Najwyższy wynik uzyskało pragnienie życia $M = 6,27$. Zamieszczone w tabeli 9 dane pokazują niskie odchylenie standardowe $SD = 0,92$ przy bardzo wysokiej medianie 6,5. Poziom szczęścia badanych jest na poziomie $M = 4,86$ przy medianie również 5. Najniższą wartość uzyskała adekwatność stopnia poziomu życia do tego, na co zasługują badani $M = 3,71$. A zatem pragnienie życia jest dużo silniejsze niż szczęście, a najniższa jest odpowiedniość otrzymanego od życia, społeczeństwa, bliskich, państwa daru, bowiem badani uznają, że zasługują na dużo więcej niż otrzymali.

Przeprowadzone badania miały ukazać związki zachodzące między zmiennymi. Na podstawie analizy statystycznej zebranych danych stwierdzić należy o występowaniu nikłych związków pomiędzy badanymi zmiennymi. Przygotowana rycina 2 akcentuje najważniejsze uzyskane wyniki. Tendencja, która jest widoczna to akcentowanie zdrowia i warunków materialnych, które są w opinii badanych niezbędne do życia. Żołnierze wyjeżdżający na misje wojskowe kierują się w większości chęcią uzyskania środków materialnych. Podczas wykonywania zadań mogą stracić nie tylko zdrowie, ale i życie. Ale analiza danych nie ujawnia różnicy z grupą, która wykonywała zadania w kraju. Najważniejsze pytanie, jakie będzie analizowane w kolejnych badaniach dotyczy czynników, które różnicują badaną grupę żołnierzy.

Rys. 2. Układ badanych kategorii i ich najważniejsze wyniki
Źródło: opracowanie własne

PODSUMOWANIE I WNIOSKI

1. Przeprowadzone badania nie potwierdzają istnienia znaczących różnic między badanymi grupami. Uwidocznione różnice są niewielkie. Jednak z uwagi na doświadczenia zdobyte przez żołnierzy wyjeżdżających na służbę poza granicę kraju warto w kolejnych badaniach odnieść się do miejsca misji wojskowej oraz czasu, jaki upłynął od powrotu z misji do kraju. Być może te czynniki będą różnicowały żołnierzy.
2. Na pierwszym miejscu grupa usytuowała zdrowie, na czwartym wartości humanistyczne, a na ostatnim polityczne. Pozostałe wartości różnią się jedynie jedną rangą. Najważniejsze wartości, stanowiące niejako oś, wyznaczone zostały przez wartości zdrowotne, materialne, moralne, humanistyczne i naukowe.
3. Istnieją niewielkie różnice pomiędzy deklarowaną hierarchią wartości a wartościami osobistymi u badanych żołnierzy. Na pierwszym miejscu respondenci umieścili dobre zdrowie, sprawność fizyczną i psychiczną, na drugim miłość i przyjaźń. Trzecie miejsce zajmuje radość i zadowolenie, czwarte inteligencja, a piąte wiedza i mądrość. Bogactwo sklasyfikowane zostało na szóstym miejscu. Respondenci w każdym badaniu umieścili na najwyższym miejscu zdrowie. Mimo że grupa badanych należy do osób w okresie wczesnej dorosłości, doceniają oni zdrowie jako wartość. Większość badanych założyła już swoje rodziny, wychowuje dzieci i doświadczyła już niejednokrotnie problemów

związanych z opieką zdrowotną. Zauważyć można, że wartości naukowe i humanistyczne zajmują te same miejsca w deklarowanej hierarchii wartości. Inną pozycję zajmuje majątek i bogactwo, które są niżej sytuowane niż miłość i przyjaźń. Jest to wartość związana z rodziną, która w wielu klasyfikacjach występuje obok zdrowia.

4. Wśród dziewięciu symboli szczęścia na pierwszym miejscu usytuowane u badanych jest zdrowie, na drugim udane życie rodzinne, na trzecim dobre warunki materialne, czwartym – wykonywanie ulubionej pracy i piątym – sukcesy w nauce, pracy.
5. Badani wybierali pięć warunków udanego szczęśliwego życia z 14 kategorii. Na pierwszym miejscu jest zdrowie, a następnie praca, pieniądze, udane małżeństwo i dzieci. Żołnierze wyjeżdżający na misje wojskowe bardziej cenią zdrowie, pieniądze i pracę, a pozostający w kraju stawiają na pierwszym miejscu pracę, zdrowie i pieniądze. Miejsce poszczególnych wartości jest warunkowane doświadczeniami zdobytymi podczas wyjazdu do pracy za granicę. Niebezpieczeństwo, na które byli i są narażeni żołnierze na misjach wojskowych jest niepodważalne.
6. Zdrowie jest bezwzględnie najważniejszą wartością i warunkiem szczęśliwego udanego życia. Ważnymi wartościami są: rodzina, dzieci, warunki materialne i praca, które zajmują miejsca od drugiego do czwartego. Wyróżnione warunki stanowią podstawę szczęśliwego udanego życia i są najważniejsze dla badanych. Analiza statystyczna nie ukazuje związków istotnych.
7. Pragnienie życia jest dużo silniejsze niż szczęście u badanych oraz uznają, że zasługują na dużo więcej niż otrzymali.

LITERATURA

- Bogusz J. (red.), *Świat wartości młodzieży*, Instytut Badań Problemów Młodzieży, Warszawa 1988.
- Borowicz R., *Struktura wartości młodzieży*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici, Socjologia Wychowania”, t. IV, Wydawnictwo UMK, Toruń 1982.
- Brzozowski P., *Wzorcową hierarchia wartości*, UMCS, Lublin 2007.
- Chojnacki W., *Profesjonalizacja wojska w teorii i badaniach socjologicznych*, Wyd. Akademii Obrony Narodowej, Warszawa 2008.
- Goliński Z., *Prymat wartości moralnych*, Lublin 1947.
- Harwas-Napierała B. (red.), *Rodzina jako wartość w rozwoju człowieka*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2009.
- Ingarden R., *Przeżycie, dzieło, wartość*, Kraków 1966.
- Ingarden R., *Wykład z etyki*, [w:] *Rozprawy filozoficzne*, Toruń 1969.
- Jagielska G., *Miłość z kamienia*, Wydawnictwo ZNAK, Kraków 2013.
- Jurczyński Z., *Narzędzia pomiaru w promocji i psychologii zdrowia*, Pracownia Testów Psychologicznych PTP, Warszawa 2001.
- Kowalczyk S., *Człowiek w poszukiwaniu wartości. Elementy aksjologii personalistycznej*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2006.
- Langenfeld P., *Z Afganistanu. Dotknąłem wojny*, Wydawnictwo ENDER, Ustroń 2011.
- Maciejewski J., *Zawodowy szeregowy w Wojsku Polskim – sukces czy porażka? Zawód profesjonalizacja i kariera*. [w:] *Szeregowcy w grupach dyspozycyjnych. Socjologiczna*

- analiza zawodu i jego roli w społeczeństwie*, (red.) J. Maciejewski, A. Krasowska-Marut, A. Rusak, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2009.
- Maciejewski J., *Oficerowie Wojska Polskiego w okresie przemian społecznej struktury i wojska (studium socjologiczne)*, Wrocław 2002.
 - Mariański J., *Młodzież między tradycją i ponowoczesnością. Wartości moralne w świadomości maturzystów*, Redakcja Wydawnictwa KUL, Lublin 1995.
 - Molesztak A., *Hierarchia wartości młodzieży w postrzeganiu 'podmiotowości w wychowaniu. Praca doktorska (niepublikowana)*, Bydgoszcz 2002.
 - Nowosielski W., *Szeregowi dawniej i dziś. W: Szeregowcy w grupach dyspozycyjnych. Socjologiczna analiza zawodu i jego roli w społeczeństwie*, (red.) J. Maciejewski, A. Krasowska-Marut, A. Rusak, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2009.
 - Ostrowska K., *Wartości i normy młodzieży uczącej się*, [w:] pod red. Marii Libiszowskiej-Zółtkowskiej, *Czego obawiają się ludzie. Współczesne zagrożenia społeczne - diagnoza i przeciwdziałanie*, Uniwersytet Warszawski, Warszawa 2007.
 - Parnell S. *Pluton wyrzutek*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2012.
 - Popielski K., *Miejsce i znaczenie wartości w procesie bycia i stawania się człowieka*, [w:] *Człowiek – wartości – sens*, K. Popielski (red.), KUL, Lublin 1996.
 - Rusak A., *Wartości życiowe wśród żołnierzy zasadniczej służby wojskowej. Próba analizy socjologicznej z badań z 2006 roku*. [w:] *Szeregowcy w grupach dyspozycyjnych*. (red.) J. Maciejewski, A. Krasowska-Marut, A. Rusak, Uniwersytet Wrocławski, Wrocław 2009.
 - Stróżewski W., *W kręgu wartości*, Kraków 1992.
 - Szczupał B., *Zdrowie w systemie wartości i samoocena młodzieży z dysfunkcją narządu ruchu*, *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska Lublin – Polonia Vol.LX, Suppl. XVI, 530 Sectio D 2005*, Akademia Pedagogiki Specjalnej w Warszawie.
 - Szymański M. J., *Młodzież wobec wartości. Próba diagnozy*, Warszawa 2000.
 - Świda-Ziemba H., *Wartości egzystencjalne młodzieży lat dziewięćdziesiątych*, UW, Warszawa 1995.
 - Zimbardo P.G., *Psychologia i życie*, PWN, Warszawa 2004.

DECLARED VALUES OF SOLDIERS GOING ON MILITARY MISSIONS

Summary

The aim of the research was to determine conditions for a happy and successful life and the desire to live against the backgrounds of values declared by soldiers and their workplace. Out of 239 soldiers participating in the research 115 served abroad and 124 stayed in Poland. The study has shown no confirmation as to the differences between the two groups in the study. The major values constituting the axis for the research have been determined as those referring to health, material status, moral, humanistic and scientific values. The soldiers in the research listed the following as the most important conditions for a happy and successful life: health, a successful family life, good material conditions, doing the job they like, success at work. The desire to live is, however, much stronger than the feeling of happiness among the research sample as the soldiers also feel that they deserve much more than they have already received. Considering the experience gained by soldiers leaving their country to serve abroad it should be proposed that the next studies should refer to the site of military missions, conducted tasks and the time passed since the return from the mission. Those factors might differentiate soldiers.

Keywords: *values, feeling of happiness, happy and successful life conditions, military missions*